

Bilim felsefesi, bilimin ne olduğunu, bilimsel kuramların özgül yapısını, bilimsel bilginin epistemolojik statüsünü, bilimsel yöntemin (ya da yöntemlerin) anlamını, bilim alanı ve bilimsel bilginin nesnesini, bilimin gelişiminin anlamını, özet olarak bir bütün bilimin konumu, gelişimi ve iç-yapısını değerlendiren, bunu kuramsal düzlemde ortaya koymaya çalışan felsefe bölümüdür. Bilim tarihinden farklı olarak bilim felsefesi bu söz konusu tarihin kuramsal düzlemde açıklanmasını ve değerlendirilmesini üstlenir.

Bilim ve Felsefe

Bilim felsefecileri bir bakıma hem felsefe hem de bilim alanında yer alırlar, her iki alana birden hakim olmaya çalışırlar. Özellikle başlangıçta bilim insanları belirli bir felsefi etkinlik içinde de olmuşlardır. Başlangıçta bilim felsefenin içinde yer almaktadır; filozoflar aynı zamanda çoğu noktada bilim insanlarıydılar, birçok bilimsel alanda bilgi sahibiydiler ve onların sentezleriyle felsefe yapmaktaydılar. Fizik'i ve Metafizik'i yazan Aristoteles bunun tipik bir

örneğidir. Bilginin gelişimi, özerk dallara ayrılması ve her bölümün kendi içinde çok daha fazla uzmanlık gerektirmesiyle zaman içinde bilimler felsefeden ayrışmaya başladı. Önce doğa bilimleri denilen bilimler, sonra giderek sosyal bilimler ayrışmaya başlamıştır. Ancak felsefenin bilimle ilişkisi ve bilime yönelik ilgisi süreklidir. Bu süreklilik felsefe ve bilim tarihinde gösterilebilir. Başlangıçta filozofların bilimle ilgilenen kişiler olması ve daha sonra giderek felsefenin bilim üzerine düşünmesi şeklinde bu ilişki süregelmıştır. Yalnızca filozofların bilimle ilişkili insanlar olması dolayısıyla değil, bilimin ne olduğu üzerine üretilen düşüncelerin felsefi niteliği dolayısıyla da böyledir.

Bilim felsefesine ait metinlerin çok uzun tarihsel bir geçmişi vardır. Aristoteles'ten itibaren bu iz sürülebilir. Ama bilim felsefesi, felsefenin bir alt bölümü olarak özellikle bilimlerin felsefeden ayrışmasının bir sonucu olarak belirginleştiği için modern zamanların ürünüdür. Francis Bacon'ın Novum Organon'u, René Descartes 'ın Metot Üzerine Konuşması, Isaac Newton 'un "Felsefi Akıl Yürütmenin Kuralları" , Henri Poincaré'nin Bilim ve Hipotez'i, bir anlamda bilim felsefesinin öncü klasik metinleri sayılabilir. 20.yüzyıldan itibaren ise bilim felsefesi tamamen özerk ve kapsamlı bir bölüm haline gelir.

Pozitivizm, 19.yüzyılın son çeyreğinden itibaren önermeleriyle hem bilimsel bir pratiği temellendiriyor, hem de felsefenin sorunlarını yanıtlıyordu. Soyut bir sistem olarak felsefenin sonu gelmiş varsayılıyordu. Ancak öyle olmadığı düşüncesi giderek yaygınlık kazandı. Bizzat pozitivizm denilen bilim düşüncesinin aşırı derecede felsefe içerdiği ortaya konuldu. Bilimin ya da bilimsel yöntemin ilkeleri sayılan bir düzine kural durmadan değişime uğradı ve yerine yenileri önerildi. Nedensellik ilkesi Belirsizlik ilkesiyle savaşır durumda buldu kendisini. Kuantum fiziği gibi bilimsel gelişmelerin yol açtığı kuramsal sorunlarla bilim felsefesi özellikle 1960'lı yıllardan itibaren belirleyici bir güncellik kazanmıştır. Bilime duyulan güvenin sarsıldığı bir dönemde, bilim felsefesi öne çıkmaya başlar. Bunda Karl Popper, Thomas Kuhn, Imre Lakatos, Paul Feyerabend gibi ünlü ve çok etkili bilim felsefecilerinin özgün çalışmaları da belirleyici bir rol oynamıştır.

Felsefenin konusu olarak bilim

Bilimin felsefenin konusu olması ve hatta bu konunun belirli bir zaman içinde felsefenin bir alt disiplini olması söz konusudur. Tarihsel bir açıklama olarak bilimin felsefenin içinden doğup geliştiği genel bir şekilde belirtilir. Daha sonra bilimin bir bilinç formu olarak ayrımlanmasından sonra da bilim felsefe ilişkisi süregelmıştır. Bilim felsefesi özellikle bu ayrımın sonrasında felsefenin bilim üzerine düşünmesinin bir sonucu olarak disiplinler bir duruma gelmiştir. Bu iki alan her zaman kuramsal olarak birbirine karışma ve karşılıklı etkileşim içinde birbirini etkileme halindedir. Genel bir ayrım varsayılmakta birlikte kuramsal ayrım çizgilerini belirlemek kolay görünmemektedir. Bilim felsefesi, bilimin kendi niteliği ve anlamı üzerine, felsefenin kuramsal çalışmasını dile getirir.

Bilim kendi başına kendi anlamını bilemez, böyle bir bilme çabasına yöneldiği anda felsefe alanına girmiş olur. Bu anlamda bilim felsefesi, bilimin yerini anlamını ve kuramsal konumunu belirlemek üzere yürütülen felsefe-içi çalışmaların bütünlüğüdür. Bilimin felsefeden ayrışmasından sonra felsefenin bilim üzerine düşünmesi bilim felsefesinin içeriğini oluşturmaktadır. Özetle, bilim felsefesi, bilimsel düşünce ve yöntemlerin mantıksal ya da kuramsal bir çözümlemesini vermeye çalışır.

